

บทที่ 3

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป

ประวัติความเป็นมาของโครงการฯ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ - โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป
อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นหนึ่งในโรงงานหลวงฯ ทั่วประเทศ 4 โรงงาน
ในความรับผิดชอบของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ธานี อันประกอบด้วย

1. โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
2. โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย
3. โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ตำบลเต่างอย กิ่งอำเภอเต่างอย
จังหวัดสกลนคร
4. โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ตำบลโนนดินแดง อำเภอละหานทราย
จังหวัดบุรีรัมย์

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่จัน
จังหวัดเชียงราย เป็นโครงการที่ดำเนินการเพื่อขยายผลการพัฒนาและส่งเสริมชาวเขา
กล่าวคือ ภายหลังปี พ.ศ. 2500 ตำรวจตระเวนชายแดนที่ทำงานคลุกคลีกับชาวเขา
ได้รณรงค์สอนหนังสือไทยให้ชาวเขาจนสามารถอ่านออกเขียนได้ ขณะเดียวกันก็พยายาม
ช่วยเหลือส่งเสริมชาวเขาไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่ชาวเขาเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่
กระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไป ไม่มีหลักแหล่งทำกินที่ถาวร มักจะมีการเคลื่อนย้ายที่อาศัย
และที่ทำกินอยู่เสมอ ทำให้ป่าไม้อันเป็นป่าต้นน้ำลำธารถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากประกอบ
กับชาวเขามักนิยมปลูกฝิ่นเป็นอาชีพ เนื่องจากสามารถทำรายได้ให้มาก ไม่ต้องกังวลเรื่อง
การตลาด พ่อค้าฝิ่นจะเข้าไปรับซื้อถึงที่ ซึ่งเป็นการขัดต่อความสงบสุขของสังคม นอกจากนี้
นี้ยังเป็นปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาอันอาจจะเกิดจากชาวเขาคังกล่าว จึงทรงดำริให้ชาวเขามีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและให้มีอาชีพที่แน่นอนโดยทรงให้จัดตั้ง "โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา" ขึ้น เพื่อแนะนำและสอนให้ชาวเขาปลูกพืชต่าง ๆ แทนฝิ่น อาทิ ลูกท้อ ลิ้นจี่ แอปเปิ้ล มันฝรั่ง ข้าวโพดหวาน ถั่วแครงหลวง มะเขือเทศ รวมตลอดไปถึงผักและผลไม้อื่น ๆ การเลี้ยงสัตว์ การส่งเสริมสินค้าหัตถกรรม กวายน

ในการดำเนินงานดังกล่าว พบว่า ปัญหาที่มีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกพืชทดแทนฝิ่นคือ ปัญหาด้านการตลาด ทั้งนี้เนื่องจากชาวเขาอยู่ห่างตัวเมืองมาก การคมนาคมขนส่งลำบาก พ่อค้ามักกดราคาพืชผลตามชอบใจ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ชาวเขา และให้ดำเนินการโรงงานอาหารสำเร็จรูปขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร

การดำเนินงานโรงงานอาหารสำเร็จรูปในขณะนั้น สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน์ ผู้อำนวยการสถาบันฯ เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการจัดตั้ง ภายใต้ความควบคุมของ ร.จ.ภิศเกษรวิชนี ผู้อำนวยการโครงการเกษตรที่สูงโดยได้จัดตั้งโรงงานหลวงฯ แห่งแรกขึ้นที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2515 และจัดตั้งโรงงานหลวงฯ แห่งที่สองขึ้นที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายในปี 2516 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินส่วนพระองค์เพื่อใช้จ่ายเป็นค่าที่ดิน ค่าก่อสร้างอาคารของโรงงานทั้งสองแห่ง และเงินทุนหมุนเวียนในการซื้อวัตถุดิบ ส่วนเครื่องมือต่าง ๆ สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารได้ขอรับการสนับสนุนจากต่างประเทศ (สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร, 2521 : 9) และเงินบริจาคของเอกชน ควบคู่ไปกับการช่วยเหลือเกษตรกรด้านการตลาดและเพิ่มรายได้ดังกล่าว ยังมีการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นที่ควายน โดยการจัดตั้งสถานีอนามัยชั้นสองเพื่อแนะนำรักษาสุขภาพอนามัยศูนย์โภชนาการเด็กเพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กในท้องถิ่นและสร้างสำนักงานสหกรณ์การเกษตรเพื่อเป็นที่จำหน่ายปุ๋ย สารเคมี และอุปกรณ์การเกษตรอื่น ๆ ในราคาถูก ตลอดจนเพื่อให้รู้จักการดำเนินงานแบบสหกรณ์พร้อมกันไปควายน

การดำเนินงานโรงงานหลวงฯ ในภาคเหนือทั้ง 2 แห่งข้างต้น ได้ถูกนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาโรงงานหลวงฯ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป ที่อำเภอเทิง จังหวัดสกลนคร เป็นโครงการที่สืบเนื่องมาจากการเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปยังหมู่บ้านนางอย - โพนปลาโหล ในระหว่างที่ทรงประทับอยู่ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศ จังหวัดสกลนคร และทรงทอดพระเนตรเห็นความอโคจรยากแค้นของชาวบ้านจึงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านนางอย - โพนปลาโหล ดังนี้

- ปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรในหมู่บ้านนางอย - โพนปลาโหล ให้ดีขึ้น
- ส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้น
- ภายหลังดำเนินการพัฒนาแล้ว ราษฎรในหมู่บ้านสามารถรักษาสภาพความเป็นอยู่และพัฒนาต่อไปได้ด้วยกลุ่มชาวบ้านเอง

ทั้งนี้ โดยมีศาสตราจารย์ อมร ภูมิรัตน ผู้อำนวยการสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในขณะนั้น เป็นผู้รับสนองพระราชดำริ

เมื่อเริ่มโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ นางอย - โพนปลาโหล ประชากรมีความเป็นอยู่แร้นแค้น เด็กมีอาการของโรคขาดอาหาร ชาวบ้านขาดแคลนน้ำ ชาวบ้านมีอาชีพทำนาแต่อย่างเดียว มีโคฝูงเลี้ยงทำนาไม่ได้ก็อโคจรยาก วิกฤติในสภาพทรุดโทรมเพราะชาวบ้านซัดสน ลักษณะของหมู่บ้านเป็นสภาพป่าล้อมหมู่บ้าน ทางราชการจัดเป็นพื้นที่สีแดง และเมื่อได้เริ่มพัฒนาตามโครงการนี้ได้พบว่ามีหมู่บ้านอีกสามแห่งซึ่งมีความเป็นอยู่แร้นแค้นยิ่งกว่าหมู่บ้านนางอย - โพนปลาโหล และถูกคุกคามโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย คือ หมู่บ้านห้วยหวด หมู่บ้านกวนบูนและหมู่บ้านโคกกลาง หมู่บ้านทั้งสามมีอาชีพหาของป่ามาแลกข้าว จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณรับหมู่บ้านดังกล่าวให้อยู่ในโครงการเพิ่มเติมจากหมู่บ้านนางอย - โพนปลาโหลด้วย

การพัฒนาค้นค้นค้นภายใต้โครงการประกอบด้วยการสร้างศูนย์เด็ก เพื่อลดสภาพการขาดอาหารในเด็ก การสร้างสถานีอนามัยเพื่อแก้ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บของ

ประชาชน การจัดทำธนาคารข้าวและโรงสีข้าวขนาดเล็ก เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำบริโภคและเพื่อให้ชาวบ้านได้รู้จักการทำธุรกิจร่วมกัน อันเป็นเป้าหมายสำคัญของโครงการ การซ่อมและสร้างวัดเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน รวมไปถึงการชุกบน้ำบาดาล และการจัดหาถังเก็บน้ำฝนและงานสุขาภิบาลชุมชน เป็นต้น

ในส่วนของการพัฒนาอาชีพ โครงการได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมรายได้ที่มีความถาวร นอกเหนือไปจากอาชีพเกษตรที่ทำอยู่เดิม เช่น การปลูกมะเขือเทศ ข้าวโพดปลูกอ่อน การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็ได้จัดตั้งโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปขึ้นเป็นแห่งที่ 3 เพื่อเป็นตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ส่งเสริมไว้เพื่อให้ความมั่นใจแก่เกษตรกรเกี่ยวกับการตลาด

นอกจากนี้ทางโครงการฯ ยังได้รับพระราโชบายในการที่จะให้ทุนการศึกษาแก่ชาวบ้านในท้องถิ่นที่ต้องการศึกษาคือในระดับที่สูงขึ้นในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโรงงาน เพื่อมารับผิดชอบโรงงานหลวงฯ แห่งนี้ อย่างเต็มที่ต่อไป สมดังพระราชดำริที่ต้องการเห็นราษฎรสามารถพัฒนาตนเองต่อไปได้

โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ศาสตราจารย์ อมร ภูมิรัตน และสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร เข้าดำเนินการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎร เสริมโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอละหานทราย ซึ่งได้เข้าดำเนินการในพื้นที่นั้นอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ในลักษณะเดียวกันกับโครงการที่กิ่งอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร โดยเริ่มเข้าดำเนินการในหมู่บ้านเป้าหมายหลัก คือ บ้านป่าไม้สทกรณ บ้านชัยสมบูรณ์ บ้านคลองโป่ง บ้านคลองหิน และบ้านหนองเสม็ด และหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งโครงการ คือ บ้านโนนคินแกง ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2524

โครงการทั้ง 4 โครงการได้ดำเนินงานมาเป็นลำดับ ภายใต้การบริหารของศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้ดำเนินงานโครงการโรงงานหลวงฯ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2525 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าวิทยาเขตธนบุรีได้เชิญและแต่งตั้งให้ศาสตราจารย์อมร ภูมิรัตน ดำรงตำแหน่ง

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการพิเศษ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ จึงเริ่มเข้าให้การสนับสนุนด้านวิชาการแทนสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ตั้งแต่นั้นมา และต่อมาในปี พ.ศ. 2527 สำนักงานโครงการฯ ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานในการบริหารและจัดการด้านการตลาดก็ได้ย้ายมาตั้งในบริเวณสถาบันเทคโนโลยีฯ ด้วย

การเข้าร่วมดำเนินงานโครงการฯ ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ได้ทวีมากขึ้นเป็นลำดับ โดยในปี พ.ศ. 2528 ดร.ศักรินทร์ ภูมิรัตน ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ดำเนินงานสืบต่อจากศาสตราจารย์ อมร ภูมิรัตน นอกจากนี้ ๑๓ นายกรัฐมนตรีในฐานะประธานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แต่งตั้งองค์การดำเนินงานโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป รวม 3 คณะ คือ คณะบริหารโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป คณะทำงานโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป และคณะกรรมการด้านการผลิตพืชเกษตร โดยมีคณาจารย์ของสถาบันฯ ดำรงตำแหน่งใน 2 องค์การแรกและสถาบันฯ ได้กำหนดบทบาทที่มีต่อโครงการซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

- ก. ให้การอำนวยความสะดวกแก่สำนักงานโครงการโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป
- ข. จัดส่งอาจารย์และเจ้าหน้าที่ออกปฏิบัติงานด้านให้คำปรึกษาทางเทคนิคแก่โรงงาน กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การควบคุมคุณภาพ การปรับปรุงกระบวนการผลิต การวางแผนกระบวนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ การซ่อมบำรุงเครื่องจักรและอุปกรณ์
- ค. การพัฒนา การออกแบบและจัดสร้างอุปกรณ์ โดยอาจารย์และนักศึกษา ทั้งในลักษณะเป็นโครงการเฉพาะเรื่อง โครงการของนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท
- ง. การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาทางเทคนิคและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยใช้เงินงบประมาณ เงินโครงการความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เช่น จาธา คานากา ออสเตรเลีย
- จ. การจัดส่งนักศึกษาออกไปฝึกงาน
- ฉ. การจัดฝึกอบรมพนักงานของโรงงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านทฤษฎี และการเพิ่มความชำนาญ พนักงานส่วนใหญ่มีพื้นฐานเป็นเกษตรกร และเป็นคนในท้องถิ่น

ที่โรงงานตั้งอยู่ การฝึกอบรมได้ทำไปแล้วในเรื่องช่างกลโรงงาน ช่างอุตสาหกรรม และการควบคุมคุณภาพ

การดำเนินงานโครงการ

ทั้งได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นว่า การดำเนินงานโครงการที่จังหวัดเชียงใหม่ และเชียงใหม่เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานโครงการในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีโครงการที่จังหวัดสกลนครได้ทำไปแล้วล่วงหน้าก่อนแล้ว การดำเนินงานโครงการที่อำเภอละหานทราย จึงทำใน 2 ลักษณะ คือ การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ และการสร้างเสริมรายได้ให้แก่ราษฎร

1. การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร

โครงการฯ ให้ความสนใจต่อการโภชนาการและการสาธารณสุขของหมู่บ้านเป็นอย่างยิ่ง โดยเชื่อว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาตนเองของราษฎรต่อไป กล่าวคือ หากราษฎรโดยเฉพาะเด็ก ๆ มีภาวะทุโภชนาการ พัฒนาร่างกายและสติปัญญาของเด็กก็จะไม่ดีเท่าที่ควรอันจะส่งผลต่อไปในภายหน้า นอกจากนี้ หากราษฎรมีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ไม่รู้จักป้องกันรักษาตนเองจากโรค ราษฎรย่อมต้องเสียค่าใช้จ่ายไปโดยไม่จำเป็น และไม่สามารถทำงานเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตนอีกด้วย โครงการฯ ยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในหมู่บ้าน ทั้งที่เคยเป็นมาในอดีตในสังคมไทย การดำเนินงานพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรจึงออกมาในรูปของงานพัฒนาเด็กเล็ก งานสุขาภิบาลชุมชน และงานพัฒนาจิตใจ

งานพัฒนาเด็กเล็ก โครงการฯ ถือว่า เด็กตั้งแตอยู่ในครรภ์เป็นต้นมา เป็นจุดเริ่มต้นอันสำคัญของชีวิตมนุษย์ หากมิได้ดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควรก็ย่อมส่งผลกระทบต่อเด็กที่จะโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต และก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย โครงการฯ จึงให้ความสนใจกับมารดาในระยะตั้งครรภ์ มารดาหลังคลอด เด็กเล็กก่อนวัยเรียน รวมตลอดไปจนถึงเด็กในโรงเรียน

ในระยะเริ่มต้นโครงการฯ เจ้าหน้าที่ของสถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร ได้ร่วมให้การช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว โดยการให้อาหารเสริมและให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการโภชนาการแก่สตรีในหมู่บ้าน และจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้เด็กเล็กก่อนวัยเรียนที่มีอายุประมาณ 3-6 ปี มีโอกาสได้รับอาหารที่มีคุณค่าจากทางโครงการฯ โดยโครงการฯ จัดอาหารกลางวันให้เด็กที่เข้ามาในศูนย์เป็นประจำทุกวันทำการ นอกจากนี้ เด็กยังได้รับประทานอาหารเสริมในรูปของขนมกรอบ ๆ เกษตร ขนมฉิ่งเกษตร นมถั่วเหลืองและถั่วเขียวต้มน้ำตาลเป็นประจำทุกวันด้วย การที่เด็กมาอยู่รวมกันที่ศูนย์ฯ เด็กยังมีโอกาสได้พัฒนาบุคคลิกภาพ รู้จักการรักษาความสะอาด การใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น อันจะเป็นการเตรียมเด็กก่อนที่จะเข้ารับการศึกษาภาคบังคับและยัง เป็นการลดภาระการดูแลเด็กของผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองมีเวลามากขึ้นเพื่อไปประกอบอาชีพ

ในระยะต้นของการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็ก โครงการฯ ได้ใช้สถานที่ที่ว่างอยู่ในหมู่บ้านเป็นที่รวมเด็กเป็นการชั่วคราว เช่น ศาลากลางบ้านที่ว่างอยู่ เป็นต้น และโครงการฯ ได้ทำการสร้างอาคารศูนย์ฯ ขึ้นในแต่ละหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้ง 5 หมู่บ้านในเวลาต่อมา โดยเริ่มสร้างในหมู่บ้านป่าไม้สหกรณ์ และหมู่บ้านชัยสมบุญ อันเป็นหมู่บ้านที่โครงการฯ เข้าดำเนินการแรกสุดก่อน จากนั้นจึงขยายไปในหมู่บ้านเป้าหมายอื่น

ในการก่อสร้าง เนื่องจากราษฎรยังมีฐานะยากจนอยู่มาก ราษฎรยังไม่มีอาชีพที่มั่นคง และราษฎรจำนวนมากมีอาชีพตัดไม้ขาย โครงการฯ จึงให้ราษฎรเป็นฝ่ายหาไม้มาเพื่อก่อสร้าง โดยราษฎรจะได้รับข่าวสารเป็นการตอบแทน สำหรับวัสดุก่อสร้างอื่น โครงการฯ เป็นผู้จัดหาให้ทั้งหมด ในการก่อสร้างก็ให้ราษฎรในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นผู้ก่อสร้างโดยโครงการฯ เป็นฝ่ายให้ค่าตอบแทนและข่าวสารอีกจำนวนหนึ่ง

เมื่อมีการรวมเด็กในหมู่บ้าน โครงการฯ ได้ขอให้ผู้ปกครองเลือกผู้ดูแลเด็กมาทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงและประกอบอาหาร ตลอดจนดูแลทำความสะอาดศูนย์ฯ ให้เกิดความเรียบร้อยสวยงาม โดยทางโครงการฯ เป็นฝ่ายให้ค่าตอบแทนเป็นรายเดือนและจัดหาวัสดุที่จำเป็นให้ นอกจากนี้ โครงการฯ ได้ร่วมมือกับที่ทำการพัฒนาชุมชนจังหวัด

บุรีรัมย์ส่งผู้ดูแลเด็กเข้ารับการอบรมที่วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าจะสามารถเลี้ยงดูเด็กได้ถูกวิธี

การให้การสนับสนุนแก่ศูนย์พัฒนาเด็กนี้ โครงการฯ ยังได้ขยายออกไปยังศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโนนดินแดงด้วย ในรูปของขนมเสริมโปรตีน เครื่องทำนม ถั่วเหลือง นอกจากนี้โครงการฯ ยังได้ขอความร่วมมือจากหน่วยงานข้างเคียง อาทิ สถานีอนามัยตำบลโนนดินแดง ในการตรวจดูแลสุขภาพเด็กเป็นประจำทุกเดือน ที่ทำการพัฒนาชุมชน อำเภอละหานทรายในการติดตามดูแลให้คำแนะนำแก่ผู้ดูแลเด็ก และโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงในการสนับสนุนข่าวสารและอาหารอื่น ๆ เพื่อใช้ในกิจการของศูนย์ เป็นต้น

การรับเด็กเข้าศูนย์ฯ โครงการฯ ได้เปิดรับเด็กที่มีอายุ ประมาณ 3-6 ปี ทุกคนโดยไม่เรียกเก็บเงินค่าเลี้ยงดูแต่ประการใด ซึ่งหากต่อไปภายหน้าหากราษฎรมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นบ้าง ราษฎรก็จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการของศูนย์ฯ มากขึ้น ในการดำเนินการช่วงแรก ๆ มีพ่อแม่ผู้ปกครองนำเด็กมาฝากไว้กับศูนย์เป็นจำนวนมากทุกหมู่บ้าน

สำหรับเด็กในวัยเรียน โครงการฯ ได้ให้การสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน โดยการจัดอาหารเสริมโปรตีน ประเภท ถั่วเขียว และน้ำตาล ให้โรงเรียนประกอบเลี้ยงเด็กนักเรียน อยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง และได้สนับสนุนให้โรงเรียนปลูกพืชเพื่อให้เด็กบริโภค โดยได้มอบจอมและเสียมให้โรงเรียนพร้อมทั้งเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียวด้วย

งานสุขภาพจิตชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านในโครงการเป็นหมู่บ้านตั้งใหม่ ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านยังมีลักษณะไม่ถาวรมากนัก แต่การที่ชาวบ้านมาอยู่รวมกันมาก ๆ ย่อมอาจก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการสุขภาพจิต และโรคประสาทได้ง่าย ประกอบกับการที่ชาวบ้านยังไม่มีรายได้มั่นคง โครงการฯ จึงได้ประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระบบสุขภาพจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องส้วม ด้วยปรากฏว่าชาวบ้านเกือบทั้งหมดไม่มีส้วมใช้ และโครงการฯ ได้เสนอให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้าน โดย

โครงการฯ เป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านบ้านป่าไม้สหกรณ์ และบ้านชัย-
สมบูรณไทย ไม่วิกฤตคา ซึ่งมีชาวบ้านให้ความสนใจแสดงความจำนงค์ขอรับความช่วยเหลือ
เป็นจำนวนมาก

นอกจากการช่วยเหลือในเรื่องอุปกรณ์การสร้างแล้ว โครงการฯ ยังให้
การสนับสนุนในเรื่อง การจัดหาหน้าอุปโลกบริโลกแก่ราษฎรในหมู่บ้านเป้าหมายด้วย คือ
ได้จัดหาปลอกบอชนากเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.20 เมตร ให้แก่บ้านป่าไม้สหกรณ์ สำหรับ
สวมเข้าในบ่อน้ำคั้นที่มีอยู่เดิมในหมู่บ้าน และบ่อน้ำคั้นที่จะขุดขึ้นใหม่ เพื่อป้องกันมิให้
น้ำผิวกั้นรอบ ๆ ปรากฏหน้าไหลซึมกลับคืนลงไปใบบ่อ อันอาจจะมีผล
ให้เกิดโรครยะบาดได้ง่าย และเพื่อให้มีบ่อน้ำกระจายอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิด
ความสะดวกแก่ราษฎรในการใช้น้ำมากขึ้น

สำหรับหมู่บ้านชัยสมบูรณ ซึ่งที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่บนเนินเหนืออ่างเก็บน้ำ
ชัยสมบูรณและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินแข็งกระจายอยู่ทั่วไป การขุดบ่อน้ำคั้นทำไม่ได้ ราษฎร
ต้องมาขุดบ่อน้ำคั้นริมอ่างเก็บน้ำคั้นล่าง โครงการฯ จึงได้สร้างถังเก็บน้ำไว้กลาง
หมู่บ้าน ซึ่งมีระดับความสูงพอสมควร เพื่อให้หน้าสามารถไหลไปได้ทั่วทั้งหมู่บ้านเมื่อมี
การค่อท่อออกไปยังบ้านเรือนของชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านมีความสะดวกในการใช้น้ำ
มากขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาเข็นรถบรรทุกถังน้ำขึ้นเนินทุกวันในเวลาเช้าและเย็น
และต้องใช้น้ำอย่างจำกัดมากจนเกินไป ทั้งนี้โดยเชื่อว่าจะทำให้ชาวบ้านมีเวลาและมี
โอกาสมากขึ้นในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในกรณีโครงการฯ ได้จัดหาเครื่องสูบน้ำพร้อม
ท่อส่งน้ำ เพื่อสูบน้ำเข้าถังเก็บน้ำดังกล่าวด้วย โดยได้สนับสนุนน้ำมันสำหรับเครื่อง
สูบน้ำให้ด้วยในขั้นต้น จนกว่าชาวบ้านจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในโอกาสข้างหน้า
และมอบหมายให้ชาวบ้านดูแลรักษาตนเอง

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานที่หมู่บ้านชัยสมบูรณทำได้ไม่นานนัก เนื่องจาก
เครื่องสูบน้ำต้องทำงานหนักมาก เพราะมีชาวบ้านมาใช้น้ำเป็นจำนวนมาก และเครื่อง
ต้องส่งน้ำไปตามท่อในระดับที่สูงมาก ทำให้แรงดันของน้ำสูงไปค้วย เครื่องจึงชำรุด
อยู่เสมอ

ในระยะต่อมา โครงการฯ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยอาสาสมัคร
นานาชาติมาซุกและติดตั้งเครื่องสูบน้ำอากาศให้อีก 1 เครื่อง ทางกั้นหลังของหมู่บ้าน

ซึ่งนำจากขอมายาคาลังกล่าว มีคุณภาพดีมากสามารถใช้กิมได้ โครงการฯ จึงได้สร้าง
 ดึงเก็บน้ำเพิ่มเติมขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ในบริเวณเดียวกันกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมีวัตถุประสงค์
 ให้เป็นดึงเก็บน้ำสำหรับบริโภค แต่ขอมายาคาลังที่ขุดขึ้นใหม่นี้ก็ใช้ได้ไม่นานนัก
 เนื่องจากเครื่องสูบน้ำขัดข้อง

งานพัฒนาจิตใจ โครงการฯ ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการพระศาสนาโดยตระหนัก
 ว่า ศาสนาจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวและกลมเกลียวจิตใจของประชาชน อีกทั้งจุดเน้นประการ
 หนึ่งของการดำเนินงานโครงการฯ คือการเน้นให้ชาวบ้านยึดมั่นในชาติ ศาสนา และ
 พระมหากษัตริย์ ในการนี้โครงการฯ ได้สนับสนุนให้หมู่บ้านที่ยังไม่มีวัดที่ถาวรและประชาชน
 ในหมู่บ้าน ประสงค์อยากได้รับความช่วยเหลือวัสดุเพื่อก่อสร้าง ได้ดำเนินการสร้าง
 ศาลาการเปรียญไว้ประจำในหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นศูนย์รวมใจของชุมชน และเพื่อใช้
 ประกอบกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน โดยทางโครงการฯ ได้สนับสนุนชาวบ้านสร้างจน
 แล้วเสร็จที่บ้านป่าไม้สหกรณ์ และที่บ้านลำนางรองอันเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ทาง
 โครงการฯ เพื่อความมั่นคง ได้ร่วมสนับสนุนต่อจนสามารถสร้างได้แล้วเสร็จเป็นแห่ง
 ที่สอง เมื่อการก่อสร้างศาลาการเปรียญแล้วเสร็จ โครงการฯ ก็ได้จัดหาพระประธาน
 ให้ด้วย

นอกจากนี้ โครงการฯ ได้ร่วมมือกับที่ทำการพัฒนาชุมชนอำเภอละหานทรายจัด
 อบรมและพากรรมกรหมู่บ้านไปศึกษาดูงานในหมู่บ้านที่มีการพัฒนาดีแล้ว เพื่อให้กรรมกร
 หมู่บ้านเหล่านั้นเกิดความตื่นตัวในการพัฒนาตนเอง และเพิ่มแบบอย่างหมู่บ้านที่ประสบ
 ความสำเร็จในการพัฒนา ซึ่งภายหลังจากที่มีการฝึกอบรมแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ
 ของโครงการฯ ในหมู่บ้านได้กระทำโดยผ่านกรรมกรหมู่บ้านอยู่เสมอ มีการประชุม
 ปรึกษาหารือกันเป็นประจำ

กลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่โครงการฯ ให้ความสนใจ โดย
 เชื่อว่าเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นสูง และจะเป็นพลังของชุมชนต่อไปในภายหน้า
 จึงได้จัดให้มีการฝึกอบรมเยาวชนขึ้นด้วยเช่นกัน

2. การเสริมสร้างรายได้ให้แก่ราษฎร

การอาชีพเป็นอีกเป้าหมายหนึ่งที่ทางโครงการฯ พยายามให้ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้เพียงพอแก่การใช้จ่ายในครอบครัวของราษฎร ซึ่งโดยภารกิจหลักเดิมของโครงการที่ได้ดำเนินการใน 3 โรงงานก่อนหน้านี้นี้ ก็คือ ทำหน้าที่เป็นตลาดรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร เพื่อลดการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง และเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ราษฎรหันมาให้ความสนใจกับการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมมากขึ้น โครงการฯ ได้ดำเนินการในรูปของการสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร การจัดตั้งศูนย์สาธิตการปลูกสัตว์และการสร้างโรงงานหลวงฯ

การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร ค่ายปรากฏว่า ราษฎรในหมู่บ้านเป้าหมายเป็นราษฎรที่มีฐานะยากจนและเพิ่งเข้าไปทำกินในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้ใหม่ ราษฎรเกือบทั้งหมดขาดเครื่องมือในการเกษตรที่จำเป็น โดยเฉพาะการเข้าไปบุกเบิกในที่ดินที่ไม่เคยมีการใช้ทำกินมาก่อน ซึ่งมักเต็มไปด้วยพุ่มไม้ที่รกทึบ การขาดการขาดหาย โครงการฯ จึงจัดหารถไถเดินตามให้แก่หมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อให้ราษฎรมีเครื่องทุ่นแรงใช้กันในหมู่บ้านและเป็นการบรรเทาปัญหาดังกล่าว โดยมอบหมายให้ราษฎรในหมู่บ้านดูแลรักษาและผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันใช้ โดยผู้ใช้จะต้องรับผิดชอบในเรื่องค่าน้ำมัน และค่าบำรุงเครื่องซึ่งเก็บไว้เพื่อซ่อมบำรุงเครื่องยนต์

นอกจากนี้ โครงการฯ ยังจัดหาพันธุ์พืชต่าง ๆ ให้แก่ราษฎรด้วย โดยได้รับความร่วมมือจากสำนักงานป่าไม้ ที่บ้านป่าไม้สหกรณ์ ในการเพาะกล้า และขนส่งไปให้เกษตรกรพันธุ์พืชที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก ได้แก่ มะละกอ และขนุน โดยพิจารณาเห็นว่า เป็นพืชที่ชาวบ้านนิยมบริโภคและยังสามารถนำมาแปรรูปในโรงงานหลวงฯ ที่จะสร้างขึ้นต่อไปด้วย นอกจากนี้ทางโครงการฯ ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกสับปะรดอีกพืชหนึ่ง โดยทางโครงการฯ ได้รวบรวมรายชื่อชาวบ้านที่สนใจ และได้จัดหาพันธุ์สับปะรดให้โดยไม่คิดมูลค่า เพื่อให้ชาวบ้านได้ทดลองปลูก และส่งขายโรงงานในโอกาสต่อไป หากเกษตรกรสามารถประสบความสำเร็จในการปลูก

การจัดตั้งศูนย์สาธิตการปลูกสัตว์ อาชีพหนึ่งจะสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกด้านหนึ่งคือการปลูกสัตว์ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับการทำเกษตรอื่น นอกจากรายได้แล้ว ยังเป็นการช่วยลดปัญหาการขาดอาหารโปรตีนของราษฎรอีกด้วย คือทำให้ราษฎรมีโอกาสที่จะบริโภคเนื้อสัตว์มากขึ้นในราคาถูก สัตว์ที่โครงการฯ ส่งเสริมให้เลี้ยงได้แก่ ไก่พื้นบ้าน ไก่วง เป็ด ห่าน แพะ โค กระบือ

โครงการฯ ได้ตั้งศูนย์สาธิตการปลูกสัตว์ขึ้น 2 จุด ที่บริเวณสำนักงานบ้านโนนดินแดงและที่หมู่บ้านคลองโป่ง เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการแพร่ขยายพันธุ์และเป็นจุดสาธิตการเลี้ยงที่เหมาะสมแก่เกษตรกรผู้สนใจด้วย โดยในจุดแรกที่บ้านโนนดินแดงโครงการฯ ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานปลุกสัตว์จังหวัดบุรีรัมย์ในการดูแลรักษา ส่วนในจุดที่สองที่บ้านคลองโป่ง โครงการฯ ได้ให้ราษฎรคนหนึ่งเป็นผู้ดูแลภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่ปลุกสัตว์ โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นข้าวสาร ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกหัดราษฎรให้มีประสบการณ์ไปในตัว

การสร้างโรงงานหลวง การสร้างโรงงานอาหารสำเร็จรูปขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นตลาดในการรับซื้อผลผลิตการเกษตรจากราษฎรในหมู่บ้านเป้าหมายและพื้นที่ใกล้เคียง ในราคายุติธรรม โรงงานฯ เริ่มสร้างในปี 2525 จากพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมทบด้วยงบประมาณของทางราชการส่วนหนึ่ง เงินทูลเกล้าฯ ถวายจากรัฐบาลของประเทศแคนาดาส่วนหนึ่ง และทุนบางส่วนจากโครงการวิจัยทางด้านอาหารของอาเซียน

โรงงานได้สร้างเสร็จและสามารถเปิดดำเนินการได้ในต้นปี 2526 ซึ่งรับกัญมะเขือเทศที่เกษตรกรลงมือปลูกตามแผนที่โรงงานกำหนดขึ้นในปลายปี 2525 และต่อมาโรงงานหลวงฯ นี้ได้ขยายกำลังผลิตโดยสามารถรองรับพืชอื่น ๆ ที่เกษตรกรปลูกขึ้นในเขตพื้นที่เป้าหมายของโครงการและพื้นที่ใกล้เคียงด้วย

การดำเนินงานโครงการฯ ได้ทำควบคู่กันไปทั้งสองด้าน คือ การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ และการสร้างเสริมรายได้ให้แก่ราษฎรในระยะต้น และต่อมาได้ค่อย ๆ ลดการดำเนินงานด้านแรกลงเป็นลำดับ ด้วยเหตุที่โครงการนี้เป็นโครงการที่ดำเนินการ

เพื่อเสริมโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงอันเป็นโครงการหลัก โครงการฯ ซึ่งมีความ
ชำนาญการในด้านโรงงานอาหารสำเร็จรูป จึงหันมาดำเนินการเน้นเรื่องหลักเรื่อง
เดียว และได้ส่งมอบงานที่โครงการได้ริเริ่มขึ้นและดำเนินการอยู่แต่เดิมให้แก่สายงาน
ปกติรับไปดำเนินการต่อไป

กระบวนการของโรงงานหลวง ฯ

โรงงานหลวงฯ เป็นโรงงานแปรรูปอาหารที่ผลิตอาหารสำเร็จรูป และกึ่ง
สำเร็จรูป จากผลิตผลการเกษตร เพื่อส่งขายในระบบตลาดทั่วไป ในการดำเนินงาน
โรงงานนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ ทั้งในเรื่องผลประโยชน์ที่จะตกถึง
ชาวบ้าน การคุ้มทุนในการผลิตของโรงงาน การแข่งขันได้ในระบบตลาด ดังนั้นการ
ผลิตจึงต้องพยายามให้มีประสิทธิภาพสูงสุดให้ได้ผลิตภัณฑ์สูงสุด โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อย
ที่สุด และผลประโยชน์ตกถึงมือประชาชน การดำเนินงานจึงต้องทำอย่างมีแผน มี
ขั้นตอน ทั้งในส่วนของโรงงานและในส่วนของชาวบ้าน

ในส่วนของโรงงานเป็นเรื่องทางเทคนิค ซึ่งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
ได้แก้ไขพัฒนาระบบการผลิตในโรงงานอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถลดต้นทุนการผลิตและ
เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่สิ่งที่โครงการฯ ให้ความสำคัญมากกว่าคือ การพัฒนาเกษตรกร
ให้สามารถผลิตพืชเกษตรในระบบเกษตรอุตสาหกรรม กล่าวคือ เกษตรกรจะต้องมีความ
ปราณีต มีความเข้าใจในเรื่องการวางแผน การเพาะปลูก การดูแลและเก็บเกี่ยว
ให้สัมพันธ์กับช่วงเวลาปริมาณ และคุณภาพของวัตถุดิบที่จะส่งป้อนแก่โรงงาน
(กฤษณพงศ์ กิรติกร และศักรินทร์ ภูมิรัตน ม.ป.ป.:57)

การดำเนินการจึงเริ่มต้นด้วยการวางแผนปลูกพืช โดยนักการเกษตรของ
โรงงานเพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของพืชแต่ละชนิด ซึ่งจะเป็นการลดปัญหาที่จะเกิด
ขึ้นแก่เกษตรกรที่มักจะพบในการปลูกพืชนอกฤดู การกำหนดชนิดของพืชตลอดจนพันธุ์พืช
เป็นอีกส่วนหนึ่งของแผนการปลูกที่มีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับภูมิอากาศ
ภูมิประเทศ ความต้องการของตลาด คือเมื่อมีการผลิตผลิตภัณฑ์ใด ก็ควรจะต้องมี
ตลาดรับซื้อด้วย มิเช่นนั้นโรงงานก็จะสามารถดำเนินการไปไม่นาน เนื่องจากอาจ
ขาดเงินทุนหมุนเวียนเพื่อซื้อผลผลิตของชาวบ้าน ซึ่งก็จะทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนในที่สุด

ปริมาณการผลิตเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ต้องพิจารณาในการวางแผนการปลูก กล้วยเหตุที่ปริมาณการผลิตจะเป็นตัวกำหนดพื้นที่และเกษตรกรที่จะเข้าร่วมในโครงการ โดยจะต้องสอดคล้องกับกำลังผลิตของโรงงานและตลาดกล้วยในขณะเดียวกัน

เมื่อโรงงานสามารถวางแผนการผลิตได้แล้ว โรงงานก็จะประกาศให้เกษตรกรทั่วไปทราบ พร้อมทั้งแจ้งเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะต้องมีขึ้นในการดำเนินงาน อาทิ สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่โรงงานจะให้แก่เกษตรกรที่ร่วมในโครงการ เช่น การลงทุนให้ก่อนการรับประกันราคาพืชผลเกษตรกร เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของเกษตรกร เกษตรกรก็จะต้องมีความผูกพันในการที่จะต้องผลิตเพื่อส่งโรงงานในระยะเวลาและปริมาณที่โรงงานต้องการ ต่อมาจึงให้เกษตรกรที่สนใจแสดงความจำนงค์เข้าร่วมในโครงการฯ โดยเกษตรกรแต่ละรายจะทราบกำหนดระยะเวลาที่จะปลูก ระยะเวลาเก็บเกี่ยว และจำนวนเนื้อที่ที่จะปลูก ขณะเดียวกันโรงงานก็สามารถเตรียมการผลิตไว้ล่วงหน้าให้สอดคล้องกับจำนวนผลผลิตที่จะถูกส่งเข้าโรงงานในแต่ละรุ่น

สำหรับพืชที่โครงการฯ ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกเพื่อส่งขายให้โรงงานฯ ในปีที่ผ่าน ๆ มา ประกอบด้วยมะเขือเทศและข้าวโพดคั่วก่อน แต่มะเขือเทศจะเป็นพืชที่มีบทบาทมากกว่า เนื่องจากมีผลผลิตต่อไร่สูง และเกษตรกรสามารถมีรายได้สูงมากจากการปลูกมะเขือเทศในเนื้อที่เพียง 1-2 ไร่

มะเขือเทศเป็นพืชที่ชอบอากาศหนาวเย็น โดยเฉพาะในช่วงที่ออกผล ระยะเวลาที่ปลูกจึงอยู่ในช่วงระหว่างปลายเดือนกันยายนถึง ธันวาคม ซึ่งจะเป็นช่วงปลายฤดูหนาวปี ปกติมะเขือเทศจะมีอายุตั้งแต่เริ่มเพาะกล้า ถึงระยะเวลาเก็บเกี่ยวประมาณ 120 วัน โดยเกษตรกรจะต้องย้ายกล้าหลังจากเพาะเมล็ดประมาณ 25-30 วัน และภายหลังจากย้ายกล้าแล้ว มะเขือเทศจะสามารถให้ผลและเก็บได้ประมาณ 70 วัน ซึ่งเกษตรกรจะเริ่มเก็บผลไปจนกว่าผลจะหมดแล้วจึงไถทิ้ง

สำหรับข้าวโพดคั่วก่อน เป็นพืชที่มีอายุสั้นกว่าคือใช้เวลาปลูกจนเก็บผลได้ประมาณ 60 วันเท่านั้น เกษตรกรสามารถปลูกได้ 2 ช่วง คือ ในช่วงฤดูฝน ซึ่ง

เกษตรกรจะปลูกในที่ไร่ทั่วไป กับในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งจะทำให้เฉพาะในพื้นที่ที่มีน้ำ
ชลประทานเท่านั้น

ในการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศปีแรก ๆ โรงงานดำเนินการในรูปของ
การให้บริการแก่เกษตรกรมากโดยเฉพาะเมื่อเทียบกับปีถัด ๆ มา ซึ่งโรงงานพยายาม
ให้เกษตรกรช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น ในปีแรกและปีที่สอง ซึ่งตรงกับกฎการผลิตปี 2525/26
และ 2525/27 ตามลำดับ โรงงานจะเป็นผู้ลงทุนให้แก่สมาชิกทั้งหมดตั้งแต่เมล็ดพันธุ์ปุ๋ย
ยาฆ่าแมลง พร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่วิชาการคอยติดตามดูแลให้ความช่วยเหลือเกษตรกรด้วย
การดำเนินงานในขณะนั้น โรงงานได้ประสานการปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
ที่มีอยู่ในพื้นที่ร่วมกับส่วนราชการอื่น ๆ โดยทำการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายของ
โครงการปลูก รวมตลอดไปจนถึงพื้นที่นอกเป้าหมายโครงการบางแห่งด้วย เช่น ที่อำเภอ
บ้านกรวด เป็นต้น การรับซื้อเมื่อสามารถเก็บผลผลิตได้โรงงานมีเจ้าหน้าที่ออกไปรับซื้อ
ถึงแปลงเกษตรกรเลยที่เดียวโดยโรงงานเป็นผู้รับภาระในเรื่องค่าขนส่งทั้งหมด

การดำเนินงานในช่วง 2 ปีแรก ไม่ได้ผลเท่าที่ควรเนื่องจากมะเขือเทศ
ต้องการการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษ เกษตรกรจะต้องให้ที่ น้ำ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง
โดยสม่ำเสมอทุกระยะ เกษตรกรยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการปลูกมาก่อน ทำให้ขาด
ความรู้ ความเข้าใจ และไม่รู้จักการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับมะเขือเทศอย่างทันที่ ในส่วน
ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรก็เช่นกันเจ้าหน้าที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน การ
ส่งเสริมในพื้นที่จำนวนมาก ๆ เพื่อให้ได้ตามเป้าหมายของโรงงาน จึงทำให้เจ้าหน้าที่ไม่มี
ความมั่นใจว่าจะสามารถทำได้หรือไม่ และจะกระทบกระเทือนต่อภาพพจน์ของคนในสายตา
ของชาวบ้านหรือไม่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ก็จะต้องเร่งดำเนินงานตามสายงานปกติของ
ตนเองด้วย จึงยิ่งทำให้การเข้าไปคลุกคลีแก้ปัญหาพร้อมกับชาวบ้านลดลง

ผลผลิต 2 ปีแรก โรงงานสามารถรับมะเขือเทศเข้าโรงงานเพียง 260 ตัน
และ 240 ตัน ตามลำดับ ผลผลิตมะเขือเทศเฉลี่ยประมาณ 700 กิโลกรัมต่อไร่ และ
พบว่าในพื้นที่เป้าหมายของโครงการบางแห่งไม่สามารถปลูกมะเขือเทศได้ เนื่องจากเสี่ยง
ต่อการเป็นโรครุนแรงมาก และโรงงานไม่สามารถเรียกเก็บเงินที่ลงทุนให้ชาวบ้านไป
ก่อนได้ ชาวบ้านหลายรายเลิกปลูกมะเขือเทศ

ในฤดูกาลปลูกมะเขือเทศปีต่อมา ซึ่งตรงกับปี 2527/28 เป็นปีที่ชาวบ้านมีประสบการณ์ในการปลูกเพิ่มมากขึ้นบ้างแล้ว แม้ว่าเกษตรกรบางรายจะยังคงไม่มีความแน่ใจมากนักก็ตาม จากประสบการณ์ที่ไม่สู้จะได้ผลนักในถารปลูก 2 ปี ที่ผ่านมา ในปีการเพาะปลูกนี้ทางทหารได้เข้าช่วยเหลือโรงงานอย่างเต็มที่จากการร้องขอจากโรงงาน โดยทหารได้รับผิดชอบในการลงทุนร่วมกับโรงงานในลักษณะเดิมคือลงทุนให้ชาวบ้านก่อนทั้งหมด ในการนี้ทหารได้จัดเจ้าหน้าที่คอยดูแลเกษตรกรโดยใกล้ชิดอีกชั้นหนึ่งด้วย นอกเหนือไปจากเจ้าหน้าที่ของโรงงานเองและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรการรับซื้อผลผลิตโรงงานก็ยังคงออกไปรับซื้อเช่นเดิม ผลผลิตในปีการเพาะปลูกนี้เพิ่มขึ้นถึง 700 ตัน ซึ่งมากกว่าผลผลิตในปีที่ผ่านมาเท่าตัว

ฤดูกาลผลิตปี 2528/29 ปีนี้เป็นปีที่เกษตรกรโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บ้านป่าไม้สหกรณ์มีความรู้ความชำนาญมากพอที่จะดูแลมะเขือเทศให้เกิดผลดีได้ ผลผลิตต่อไร่สูงสุดในฤดูกาลผลิตนี้สูงถึง 8.9 ตัน ขณะที่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2.8 ตัน โรงงานได้เปลี่ยนวิธีการรับซื้อใหม่โดยกำหนดรับซื้อที่หน้าโรงงาน ชาวบ้านจะต้องขนส่งขึ้นไปขายเอง ผลผลิตมะเขือเทศเริ่มออกสู่ตลาดภายนอก และมีแนวโน้มว่าจะออกสู่ตลาดภายนอกมากขึ้น ทหารในพื้นที่ได้ให้การสนับสนุนโรงงานด้านการกักกันที่หน้าอนุสาวรีย์เราสู้ ซึ่งเป็นปากทางก่อนถึงหมู่บ้านโนนดินแดง แต่ทั้งนี้ชาวบ้านได้พยายามเอามะเขือเทศออกขายตลาดภายนอกโดยลักลอบนำมะเขือเทศออกในเวลากลางคืน การปลูกเริ่มมีปัญหามากขึ้นด้วย เนื่องจากบางพื้นที่มีโรคระบาก กระนั้นก็ตาม ผลผลิตในฤดูกาลผลิตนี้สูงขึ้นถึง 1,500 ตัน โรงงานเริ่มประสบปัญหาไล่มะเขือเทศไม่เพียงพอแก่ความต้องการ เนื่องจากมะเขือเทศเพิ่มขึ้นถึงเท่าตัวจากปีก่อน อันสืบเนื่องมาจากเกษตรกรมีความชำนาญมากขึ้นและสามารถเพิ่มผลผลิตต่อไร่ได้มากขึ้น

การส่งขายตลาดภายนอก พ่อค้านิยมรับซื้อมะเขือเทศที่กำลังห้ามมีลักษณะดี ไม่มีร่องรอยการรบกวนของแมลงและจุลินทรีย์ เพื่อส่งขายต่อให้ตลาดบริโภคซึ่งสามารถขายได้ราคาสูง พ่อค้าบางรายเข้าไปรับซื้อมะเขือเทศถึงหน้าแปลงที่ปลูกเลยทีเดียว อันเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านซึ่งเป็นผลดีต่อชาวบ้านในแง่ที่ชาวบ้านสามารถได้รับเงินมากกว่าที่ขายให้โรงงานและได้รับเงินทันที อีกทั้งชาวบ้านยังไม่ต้องเสี่ยงต่อความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นภายหลังเมื่อมะเขือเทศสุกแล้วด้วย อย่างไรก็ตามพ่อค้ามักจะให้ราคาสูงกว่าโรงงานในช่วงที่มีผลผลิตน้อยและตลาดมีความต้องการมาก

แต่เมื่อความต้องการของตลาดลดลง ราคา ก็จะลดลงไปอีกและอาจต่ำกว่าราคาของโรงงาน

กฎการผลิตปี 2529/30 โรงงานได้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตใหม่จากเดิมที่
ลงทุนให้เกษตรกรทั้งหมดไปเป็นการจัดกลุ่ม(เกรค)ของเกษตรกร ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการ
กระตุ้นให้เกษตรกรให้ความสนใจและเชื่อถือเทศมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะให้สามารถได้ผล
ผลิตตามเกณฑ์ของโรงงาน ซึ่งก็จะสามารถรับการช่วยเหลือจากโรงงานได้อย่างเต็มที่
และเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรชำระหนี้สินที่ค้างอยู่กับโรงงานด้วย การเปลี่ยนวิธีการ
ลงทุนใหม่นี้จึง เป็นการลดภาระของโรงงานลงไปได้ส่วนหนึ่ง

โรงงานได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 4 เกรค คือ

เกรค เอ หมายถึงเกษตรกรที่สามารถปลูกมะเขือเทศได้ผลผลิตไม่ต่ำกว่า 2 ตัน/ไร่
และไม่มีหนี้สินค้างชำระกับโรงงาน เกษตรกรประเภทนี้จะสามารถได้รับสินเชื่อจาก
โรงงานเต็มที่ภายในวงเงิน 1,500 บาท/ไร่

เกรค บี หมายถึง เกษตรกรที่สามารถปลูกมะเขือเทศได้ผลผลิตได้ถึง 2 ตัน/ไร่
และมีหนี้สินค้างชำระกับโรงงานไม่เกิน 1,000 บาท เกษตรกรประเภทนี้จะสามารถ
ได้รับสินเชื่อไม่เกินร้อยละ 75 ของวงเงิน 1,500 บาท/ไร่

เกรค ซี หมายถึง เกษตรกรที่มีหนี้สินค้างชำระกับโรงงานเกินกว่า 1,000
บาทขึ้นไป โรงงานจะให้สินเชื่อและเกษตรกรประเภทนี้ไม่เกินร้อยละ 50 ของวงเงิน
1,500 บาท/ไร่

เกรค ดี หมายถึงสมาชิกรายใหม่ โรงงานจะให้สินเชื่อแก่เกษตรกรร้อยละ
25 ของวงเงิน 1,500 บาท/ไร่

ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายเดิมเลิกปลูกไปมาก เนื่องจากมีโรคระบาดมาก
โดยเฉพาะในหมู่บ้านป่าไม้สหกรณ์ที่เคยมีผลผลิตสูงสุด ชาวบ้านได้พยายามหาที่ปลูก
มะเขือเทศใหม่โดยการกระจายเข้าไปปลูกในที่ทำกิน 14 ไร่ครั้งกันมากขึ้นซึ่งก็ไม่สู้
ได้ผลดีเท่าที่เคยได้ แต่เกษตรกรในแปลงนาปรามก็ตามมาปลูกมะเขือส่งโรงงานกันมาก
เกษตรกรบางรายที่ไม่มีที่ในแปลงนาก็ได้ไปอาศัยญาติเมื่อคนรู้จักทำด้วย แม้ว่าโรงงาน

โดยแบ่งเกษตรกรออกเป็น 4 เกรค แต่สำหรับเกษตรกรเกรคที่ ซึ่งเป็นเกษตรกรรายใหม่ในปีเพาะปลูกนี้ โรงงานจะไม่ให้สินเชื่อ ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรได้พิสูจน์ตัวเองเสียก่อนว่าจะสามารถทำได้ ซึ่งถ้าเกษตรกรให้ความสนใจจริงจังในปีต่อไป เกษตรกรก็จะได้รับสินเชื่อจากโรงงานเหมือนเกษตรกรรายอื่น ๆ

สำหรับการส่งเสริมปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ก็ทำในลักษณะเดียวกันกับมะเขือเทศ คือโรงงานจะเป็นผู้จัดหาเมล็ดพันธุ์ให้แก่เกษตรกรก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอของผลิตภัณฑ์ของโรงงานในปีแรก ๆ ของการส่งเสริม เป็นปีที่เกษตรกรยังไม่เคยมีประสบการณ์การปลูกมาก่อน ซึ่งเป็นปีที่เกษตรกรฝึกหัดปฏิบัติและสามารถปลูกได้ผลดีในปีต่อ ๆ มา

ในปี พ.ศ. 2526 และปี พ.ศ. 2527 ซึ่งถือเป็นปีแรกของการส่งเสริมปลูกข้าวโพดฝักอ่อนทางโรงงานได้ออกไปรับซื้อข้าวโพดจากเกษตรกรถึงแปลงเลยที่เดียว โดยซื้อข้าวเปลือกในราคา กก. ละ 2.50 บาท และ 2.00 บาท ตามลำดับ การรับซื้อเป็นการรับซื้อในลักษณะคะมัดแบ่งเกรคข้าวโพดแต่อย่างใด ผลผลิตที่เข้าโรงงานมีทั้งสิ้น 74.15 ตัน และ 106.25 ตัน ตามลำดับ

ในปี พ.ศ. 2528 โรงงานเริ่มเปลี่ยนระบบการรับซื้อใหม่ โดยให้เกษตรกรปลอกเปลือกข้าวโพดเสียก่อนแล้วนำข้าวโพดขึ้นไปขายหน้าโรงงานเพื่อเป็นการลดภาระของโรงงานในการปลอกเปลือก ในปีนี้โรงงานรับซื้อ กก. ละ 20 บาท สามารถได้วัตถุดิบป้อนโรงงานถึง 99.92 ตัน โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดจำนวน 3,882 ไร่

ในฤดูกาลผลิตปี 2529 โรงงานได้ใช้ระบบการซื้อโดยแบ่งข้าวโพดออกเป็น 4 เกรค ซึ่งกำหนดขึ้นจากขนาดของข้าวโพดคือ ข้าวโพดเกรคเอ คือข้าวโพดที่มีขนาดยาวระหว่าง 7-9 เซนติเมตร โรงงานรับซื้อในราคา กก. ละ 19 บาท เกรคบีคือข้าวโพดที่มีขนาดยาวระหว่าง 6-7 ซม. โรงงานรับซื้อในราคา กก. ละ 20 บาท และเกรคซีซึ่งเป็นข้าวโพดที่มีขนาดยาวระหว่าง 4-6 ซม. และโรงงานรับซื้อในราคา กก. ละ 18 บาท ผลผลิตที่เข้าโรงงานมีทั้งสิ้น 85 ตัน โดยมีเนื้อที่เพาะปลูก 2,812 ไร่ สาเหตุที่ข้าวโพดเข้าโรงงานน้อยกว่าปีก่อนเนื่องจากภาวะฝนแล้งทำให้ข้าวโพดไม่เจริญงอกงามเท่าที่ควร

ในฤดูกาลผลิตปี 2530 โรงงานใช้วิธีการรับซื้อเช่นเดียวกับปีก่อน แต่เมื่อถึงช่วงที่มีการรับซื้อจริงโรงงานใช้วิธีซื้อเหมาโดยไม่แบ่ง เกรคข้าวโพดโดยซื้อในราคากิโลกรัมละ 17 บาท ผลผลิตข้าวโพดที่เข้าสู่โรงงานมีปริมาณ 116 ตัน ในเนื้อที่

3,075 ไร่ โดยเป็นการปลูก 2 ฤดู คือ ในช่วงฤดูฝน และในช่วง ฤดูแล้งในบริเวณ
แปลงนาปรำกนี้เนื่องจากมีน้ำชลประทานตลอดทั้งปี

ในการรับซื้อมะเขือเทศและข้าวโพดฝักอ่อน โรงงานจะมีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบ
กว่า ผลผลิตที่นำเข้าไปส่งโรงงานได้ตามมาตรฐานที่โรงงานกำหนดหรือไม่ คือหากเป็น
มะเขือเทศจะต้องเป็นลูกสุกแดง ไม่มีขี้ขาคี ผลอยู่ในสภาพดีไม่เน่าเสีย ส่วนข้าวโพดฝัก
อ่อนจะต้องมีขนาดเท่าที่กำหนด ไม่ยาวหรือสั้นเกินไป ไม่เป็นฝักฝ่อลีบ ไม่เป็นฝักหัก
ซึ่งโรงงานจะพยายามให้เกษตรกรรักษาคัดผลผลิตส่วนที่จะนำไปสู่ให้โรงงาน หากผลผลิตเข้า
ถึงโรงงานแต่ไม่ได้มาตรฐานตามที่โรงงานกำหนด โรงงานก็จะหักน้ำหนักของผลผลิตที่
ไม่ได้มาตรฐานนั้นออก โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ผลผลิตขึ้นมาจำนวนหนึ่ง เพื่อชั่งน้ำหนัก
ของผลผลิตที่หักกับผลผลิตที่เสีย แล้วนำไปเทียบกับน้ำหนักของผลผลิตที่นำไปขายในงวดนั้น
แล้วหักลงตามส่วน เช่น จากการสุ่มตัวอย่างมะเขือเทศ 1 ตัน น้ำหนัก 30 กิโลกรัม
พบว่ามียูกเสียหายไม่ได้มาตรฐานอยู่ 1 กิโลกรัม หากในครั้งนั้นเกษตรกรนำมะเขือเทศขึ้นไป
ส่งให้โรงงานจำนวน 30 กิโลกรัม เกษตรกรจะถูกหักน้ำหนักในครั้งนั้น จำนวน 10 กิโลกรัม
เป็นต้น ในกรณีของข้าวโพดฝักอ่อนก็เช่นเดียวกัน

การรับซื้อในลักษณะเช่นนี้ นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านในแง่ของความ
ยุติธรรมและความเที่ยงตรงของเจ้าหน้าที่ในการคักน้ำหนัก นอกจากนี้เกษตรกรพบว่า
แทนที่โรงงานคักผลผลิตที่ถูกหักน้ำหนักออกทั้งเสีย โรงงานกลับนำผลผลิตเหล่านั้นไปเข้า
ขนวนการแปรรูป เช่นเดียวกับผลผลิตที่มีคุณภาพดีอื่น ๆ ด้วย เกษตรกรบางรายพยายาม
ตรวจสอบมาตรฐานในการคักน้ำหนักผลผลิตของเจ้าหน้าที่ด้วยเช่นกัน เช่น ในการขาย
ข้าวโพดฝักอ่อน เกษตรกรได้ขอผลผลิตที่เจ้าหน้าที่เห็นว่าไม่ได้มาตรฐานกลับไป แล้ว
นำมาจำหน่ายร่วมกับผลผลิตที่ผลิตได้ในวันหลัง ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่กลับรับซื้อผลผลิตที่
ไม่ได้มาตรฐานซึ่งถูกคักออกไปในวันก่อนไปด้วย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของโครงการโดยเฉพาะการส่งเสริมให้ปลูก
มะเขือเทศก็ได้มีการขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ และประสบความสำเร็จมากขึ้นเรื่อย ๆ ใน
การเพิ่มผลผลิตทั้งตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 6 พื้นที่ เกษตรกร และผลผลิตจากการปลูกมะเขือเทศ

ปีเพาะปลูก	พื้นที่ที่สามารถปลูกส่งโรงงาน (ไร่)	จำนวนเกษตรกร (คน)	ผลผลิตที่เข้าโรงงาน (ตัน)
2525/26	400	424	260
2526/27	320	284	240
2527/28	411	424	700
2528/29	570	476	1,500
2529/30	552.5	425	1,400 ^{1/}

^{1/} คาดว่าผลผลิตออกสู่ตลาดภายนอกอีกประมาณ 500 ตัน.

จากตารางจะเห็นได้ว่า ในปีเพาะปลูก 2525/26 พื้นที่ที่ปลูกพืชส่งให้โรงงาน มีจำนวน 400 ไร่ เกษตรกรผู้ปลูก 424 คน สามารถได้ผลผลิตเพียง 260 ตัน ซึ่งเมื่อเทียบกับปีเพาะปลูก 2529/30 มีพื้นที่เพิ่มขึ้นเป็น 552.5 ไร่ เกษตรกร 425 คน แต่สามารถได้ผลผลิตส่งให้โรงงานถึง 1,400 ตัน และยังมีผลผลิตที่ออกสู่ตลาดภายนอก ซึ่งคาดว่าประมาณ 500 ตันด้วย ทำให้ผลผลิตในปีนี้มีรวมกันถึงประมาณ 1,900 ตัน ซึ่งต่างจากปีแรก ถึง 7 เท่า ทั้งที่ขนาดของเกษตรกรไม่ต่างกันเท่าใดนัก และมีเนื้อที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรผู้ปลูกมักกระจุกตัวกันที่บ้านโนนกินแกง โดยเฉพาะแปลงนาปรานีต จำนวนเกษตรกรได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่เกษตรกรบ้านป่าไม้-สหกรณ์ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมมาก่อนมีแนวโน้มว่าเกษตรกรจะลดลงเรื่อย ๆ

ถึงตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนเกษตรกรในบ้านโนนดินแดง และบ้านป่าไม้สหกรณ์ที่
ปลูกมะเขือเทศ

ปีเพาะปลูก	บ้านโนนดินแดง	บ้านป่าไม้สหกรณ์
2528/29	175	145
2529/30	270	118
2530/31	316	66

สาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าว น่าจะเกิดจากสภาพที่เอื้ออำนวยและสภาพที่เป็นอุปสรรคต่อการปลูกพืชส่งโรงงานที่มีต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป.

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานโครงการในอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ผ่านมาก ตั้งแต่แรกเริ่มดำเนินการ เป็นความพยายามที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันก็มีความพยายามในระดับหนึ่ง ที่จะสนับสนุนให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง เพื่อที่ชาวบ้านจะสามารถพัฒนาตนเองโดยกลุ่มของตนเองต่อไปได้ หรือให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ตามแนวทางพระราชดำริที่มีต่อโครงการที่สกลนคร อันเป็นต้นแบบในการดำเนินงานในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความพยายามดังกล่าว ซึ่งกิจกรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือในกิจกรรมปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ และกิจกรรมสร้างเสริมรายได้ของชาวบ้าน แต่ต่อมาภายหลัง โครงการได้ให้ความสำคัญกับความพยายามสร้างเสริมรายได้แก่ชาวบ้านมากกว่าความพยายามด้านอื่น ๆ และกิจกรรมของโครงการจะเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับโรงงานเป็นส่วนใหญ่ แต่ทว่ากล่าวได้ว่าโครงการมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีรายได้จากการเพาะปลูกที่ใหม่ผลิตสูงเพิ่มมากขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ในบทต่อไปจึงจะได้อธิบายถึงการพึ่งตนเองของชาวบ้าน อันเป็นเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งของโครงการ